

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 STOCKHOLM

MB ./ riksåklagaren ang. häktning

(Svea hovrätts beslut 23 mars 2015 i mål B 1620-10)

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att skyndsamt inkomma med svarsskrivelse i målet. Inför avgivandet av svarsskrivelsen har jag inhämtat yttrande av kammaråklagaren Karin Bergstrand. Yttrandet med bilagor bifogas.

Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens beslut. Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

MB åtalades jämte flera andra personer för grovt narkotikabrott bestående i mottagande, innehav och transport av närmare 70 kg amfetamin. Tingsrätten ogillade åtalet mot MB på den grunden att det, trots flera besvärande omständigheter, inte var ställt utom rimligt tvivel att han haft erforderligt uppsåt i förhållande till att de kartonger han hanterat innehöll narkotika. MB som med anledning av misstankarna om grovt narkotikabrott varit häktad med restriktioner sedan den 29 januari 2009 försattes den 28 januari 2010 på fri fot av tingsrätten. Åklagaren har överklagat domen och i samband med detta justerat åtalet samt yrkat ansvar för i första hand grovt narkotikabrott och i andra hand vårdslöshet med narkotika enligt 3 a § narkotikastrafflagen.

Hovrätten höll huvudförhandling i målet under april – juni 2010. MB var delgiven kallelse till huvudförhandlingen. Han var också delgiven den av åklagaren justerade gärningsbeskrivningen. Han var dock närvarande vid förhandlingen endast genom ombud. Hovrätten fann att han inte hade laga förfall för sin frånvaro (se hovrättens aktbilaga 139).

Den 24 juni 2010 meddelade hovrätten deldom mot de personer som varit medtilltalade till MB. Samma dag beslutade hovrätten att MB skulle häktas i sin utevaro. Hovrätten uttalade därvid bl.a. följande. MB är på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott i Stockholm efter vad åklagaren påstått i sin justerade gärningsbeskrivning, vilken delgivits MB tillsammans med kallelsen till huvudförhandlingen. För brottet är inte föreskrivet lindrigare straff än

fängelse i två år. Det är inte uppenbart att skäl till häktning saknas, i synnerhet på det skälet att det finns en risk för att han undandrar sig lagföring och straff.

MB överklagade hovrättens beslut till Högsta domstolen, som den 7 juli 2010 beslutade att inte bevilja prövningstillstånd. (Högsta domstolens mål Ö 3156-10).

MB, som är medborgare i Holland, återvände till Holland efter att han försatts på fri fot av tingsrätten. Med anledning av hovrättens häktningsbeslut utfärdade åklagaren en europeisk arresteringsorder. En domstol i Holland har beslutat att arresteringsordern ska verkställas och att MB ska överlämnas till Sverige för lagföring. Överlämning har dock ännu inte skett och häktningsbeslutet har bl.a. därför ännu inte kunnat verkställas. MB har inte varit frihetsberövad i Holland.

Hovrätten har vid två tillfällen, den 13 november 2012 och den 9 juli 2014 omprövat häktningsfrågan och funnit att häktningen inte ska hävas.

Hovrätten satte ut målet till huvudförhandling med början den 30 mars 2015. MB var delgiven kallelse till sistnämnda förhandling.

Hovrättens beslut

MB yrkade på nytt att häktningen skulle hävas. Han åberopade därvid läkarintyg som han menar utvisar att han lider av posttraumatisk stress och därför inte klarar av att vara häktad ens en kortare tid. Han uppgav vidare att han har fru och barn i Sverige. Om häktningen hävs är han beredd att inställa sig frivilligt till en huvudförhandling i hovrätten. Han är också beredd att underkasta sig ett reseförbud.

Åklagaren motsatte sig att häktningsbeslutet skulle hävas. Åklagaren anförde i yttrande till hovrätten bl.a. följande. MB är på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. Det föreligger alltså en påtaglig risk för att han undandrar sig lagföring och straff. MB befinner sig i ett annat land. För det fall häktningen hävs måste den europeiska arresteringsordern återkallas. MB kan då röra sig fullständigt fritt i Europa och världen och han kan inte gripas på grund av det svenska hovrättsmålet. Det har ställts i utsikt att MB självmant skulle inställa sig till hovrättsförhandlingen och då på plats begära att häktningen skulle hävas och ersättas med ett reseförbud. Han skulle då inför hovrätten kunna åberopa sin frivilliga inställelse och den omständigheten att han har fru och barn i Sverige som skäl för att flyktfara inte längre föreligger. Ställningstagandet i häktningsfrågan bör ske efter att MB inställt sig till huvudförhandlingen.

Hovrätten avslog MB yrkande. Hovrätten uttalar därvid följande. Inför hovrättens beslut att häkta MB tog rätten del av samma bevisning som lades fram vid tingsrättens huvudförhandling. Hovrätten har därför haft ett tillräckligt underlag för sitt ställningstagande (se Högsta domstolens beslut den 13 mars

2008 i mål Ö 528-08). Det saknas anledning att nu göra en annan bedömning i fråga om MB är på sannolika skäl misstänkt för brottet och beträffande de särskilda häktningsskälen. Även med beaktande av MB personliga förhållanden uppväger skälen för häktning alltjämt det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär. MB yrkande om att hovrättens ska häva häktningen avslås därför.

En ledamot var skiljaktig och ansåg att häktningsbeslutet skulle hävas eftersom MB inte kan anses på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. I den skiljaktiga meningen uttalas därvid bl.a. följande. Frågan om ett häktningsbeslut ska hävas eller stå fast innefattar en prövning av om den häktade personen är på sannolika skäl misstänkt för det ifrågavarande brottet. I ett fall som det förevarande, där tingsrätten utförligt redovisat varför åtalet ogillats under det att hovrätten inte lämnat någon motivering till sin uppfattning om att den tilltalade är på sannolika skäl misstänkt för det brott som tingsrätten friat honom från, är det enligt min mening inte möjligt att vid den prövning som nu ska göras utan vidare förlita sig på den bedömning som hovrätten, i en annan sammansättning, har gjort i den frågan. Mot bakgrund av det anförda och då den tillgängliga utredningen inte föranleder någon annan ståndpunkt än att MB för närvarande inte kan anses på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott, saknas det grund för att låta det tidigare häktningsbeslutet stå fast.

Överklagandet till Högsta domstolen

MB yrkar att häktningsbeslutet ska hävas. Han gör gällande att han inte kan anses vara på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. Under alla förhållanden är, på grund av hans personliga förhållanden, häktningen i förevarande fall inte proportionerlig och bör därför hävas.

Som skäl för prövningstillstånd anför han bl.a. att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar häktningsfrågan. Det är fråga om en mycket lång häktningstid, snart fem år. Häktningen riskerar att bli ännu längre då det för dagen inte finns någon alternativ lösning. Det finns inte något uttalande från Högsta domstolen om hur man ska se på en situation där någon under lång tid är häktad i sin frånvaro utan att häktningsbeslutet kan verkställas. Även intressevägningen kan vara av vikt i detta fall, där det finns ett avgörande från underrätt där vederbörande är frikänd.

Grunderna för min inställning

Häktning får enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken ske bl.a. av den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller någon annan omständighet finns risk för att han eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Innan beslut fattas om att någon ska vara häktad ska en proportionalitetsbedömning alltid göras. Den s.k. proportionalitetsprincipen vid häktning är lagfäst i 24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken. Enligt denna bestämmelse får häktning endast

ske om skälen för frihetsberövandet uppväger det intrång eller men i övrigt som frihetsberövandet innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Proportionalitetsbedömningen innebär en avvägning mellan olika hänsyn. Rent allmänt betyder det att den tilltänkta åtgärden i fråga om art, styrka, räckvidd och varaktighet ska stå i rimlig proportion till vad som kan vinnas med åtgärden (prop. 1988/89:124 s. 26).

Proportionalitetsprincipen ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innebär samtidigt en erinran om att tvångsmedlet får användas endast om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder. Prövningen kan leda till att man väljer ett annat, lindrigare tvångsmedel än det man först hade tänkt sig, men kan också leda till att man avstår från att utnyttja tvångsmedlet (a. prop. s. 27 och 65). Om prövningen avser att häkta någon i sin utevaro ska proportionaliteten i att beröva den misstänkte friheten bedömas (Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel, tredje uppl., s. 310).

I rättsfallet NJA 2007 s. 337 begärdes en i utlandet bosatt person häktad i syfte att möjliggöra slutförandet av förundersökningen och fatta beslut i åtalsfrågan. Endast ett avslutande förhör med den misstänkte återstod, varefter det kunde bli fråga om s.k. slutdelgivning enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken. Högsta domstolen fann att man först borde pröva om dessa syften kunde tillgodoses genom telefonsamtal och skriftväxling. Enligt Högsta domstolen skulle det stå i god överensstämmelse med principen att ingen i onödan bör drabbas av kostnader och olägenheter på grund av förundersökningen (23 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken) om så kunde ske. Högsta domstolen fann det oproportionerligt att besluta om häktning utan att först försöka föranstalta om telefonförhör eller ställa frågor skriftligen till den misstänkte, varför häktningssyrkandet avsågs.

I NJA 2011 s. 518 har Högsta domstolen gjort vissa allmänna uttalanden om proportionalitetsprincipens tillämpning vid häktning. Därvid har Högsta domstolen slagit fast att när fråga om fortsatt häktning uppkommer har det betydelse hur lång tid frihetsberövandet har pågått och hur lång tid behovet av häktning kan förväntas bestå. Ju längre tid frihetsberövandet har varat, desto starkare skäl måste det föreligga för fortsatt häktning. Särskilt vid allvarlig brottslighet kan utredningssvårigheter få betydelse för den bedömningen. Enligt Högsta domstolen ligger i kravet på att en häktning inte får fortgå längre än vad som är nödvändigt att berörda myndigheter eller organ med rimlig effektivitet ska verka för att häktningstiden blir så kort som möjligt. Av betydelse är hur det förfarande som den fortsatta häktningen är beroende av (t.ex. en förundersökning) har fortskridit och kan förväntas förlöpa. Hänsyn ska tas till det sätt på vilket berörda myndigheter och organ har agerat eller inte har agerat, liksom till om de fortsättningsvis kan förväntas agera med den skyndsamhet som är påkallad med hänsyn till såväl den misstänktes intresse som intresset av att

ärendet blir ordentligt utrett och avgörs på ett säkert underlag. Om utredningen i ärendet inte ger stöd för bedömningen att tillräcklig skyndsamhet har iakttagits, utgör det ett skäl mot fortsatt häktning. Den misstänkte ska alltså inte bära bördan av oklarheter i detta hänseende. Högsta domstolen uttalade vidare att ett frihetsberövande om mer än tre år i sig inger tvekan om fortsatt häktning är försvarbar. Denna omständighet samt att det rådde osäkerhet om när ärendet kunde avgöras gjorde att den misstänkte försattes på fri fot, trots att han fortfarande var misstänkt för synnerligen allvarlig brottslighet (bl.a. folkmord och brott mot mänskligheten genom mord och utrotning).

Så snart ett beslut att häkta någon i hans eller hennes utvaro har verkställts ska anmälan om detta göras hos rätten som utan dröjsmål ska hålla förhandling i häktningsfrågan. Vid en sådan förhandling ska den misstänkte närvara personligen. (24 kap. 17 § rättegångsbalken.)

24 kap 1 § rättegångsbalken gäller även när en överrätt prövar häktningsfrågan. Om underrätten ogillat åtalet förutsätter bifall till häktningsyrkandet att det förekommit någon omständighet på grund av vilken den tilltalade trots den frikännande domen får anses på sannolika skäl misstänkt för brottet (jfr NJA 1973 s 157). Högsta domstolen har i NJA 2008 N 20 ansett att häktning efter en frikännande tingsrättsdom kunde ske när häktningsfrågan prövats efter att huvudförhandling mot en medtilltalad hållits och där hovrätten haft samma underlag för sin prövning av häktningsfrågan som tingsrätten haft för sin prövning av åtalet.

För att beslutet att häkta MB i hans utvaro ska kunna verkställas har åklagaren utfärdat en arresteringsorder för lagföring enligt förordningen (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder. En arresteringsorder får utfärdas för brott för vilket den eftersökte är häktad på sannolika skäl misstänkt för brottet och för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Den eftersökte ska överlämnas till Sverige så snart som möjligt, dock senast tio dagar efter det slutgiltiga beslutet om verkställighet. Åklagarmyndigheten ansvarar för att den eftersökte förs till Sverige.

Grunden för systemet med en europeisk arresteringsorder är EU:s rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna. Rambeslutet bygger på principen om ömsesidigt erkännande mellan EU:s medlemsstater. Detta innebär i korthet att ett beslut som fattas i ett land (den utfärdande staten) ska erkännas och verkställas i ett annat land (den verkställande staten). Principen bygger på att staterna har ömsesidigt förtroende för varandra och inte ifrågasätter varandras rättssystem. I sin mest renodlade form innebär principen att den verkställande staten inte ska eller ens får göra någon prövning av om ett beslut ska verkställas eller inte. Rambeslutet om överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder innehåller dock ett antal obligatoriska och fakultativa grunder för att vägra

överlämnande. Utrymmet för avslag är dock betydligt mindre än inom det traditionella utlämningsystemet.

Min bedömning

Hovrätten har hållit huvudförhandling i målet mot de tidigare medtilltalade till MB, vilken även innefattade en häktningsförhandling mot MB i dennes utevaro. Häktningsfrågan har således prövats efter en förhandling där bl.a. ljud- och bildupptagningarna av förhören med MB och hans medtilltalade vid tingsrätten har spelats upp. Vidare har tilläggsförhör hållits med några av de medtilltalade i hovrätten. Hovrätten har även i övrigt haft i stort sett samma underlag för sin prövning av häktningsfrågan som tingsrätten haft för sin prövning av åtalet. (Se hovrättens aktbilaga 139). Hovrätten har därmed haft ett bättre underlag för sin prövning än vad som är fallet när en häktningsfråga prövas under förundersökning eller vid en prövning på handlingarna i hovrätten. Underlaget är så gott som det överhuvudtaget är möjligt att åstadkomma utan att hålla en huvudförhandling i MB personliga närvaro (jfr NJA 2008 N 20).

Tingsrätten har i sin dom angett att det, trots flera besvärande omständigheter, inte är ställt utom rimligt tvivel att MB insett att det fanns narkotika i de kartonger han hanterat. Tingsrätten har inte haft anledning att uttala sig i frågan om det föreligger sannolika skäl. Hovrätten har efter att vid en huvudförhandling ha tagit del av bl.a. samma bevisning som tingsrätten funnit att MB är på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. Bevisläget mot MB har inte förändrats sedan hovrättens beslut. Mot denna bakgrund saknas det enligt min uppfattning skäl att nu ifrågasätta hovrättens ställningstagande att MB är på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. Jag ställer mig därvid också frågande inför att den skiljaktiga ledamoten, som inte tagit del av samma underlag som den tidigare hovrättssitsen, utan vidare kan komma fram till att det numera inte föreligger sannolika skäl. Inte minst mot bakgrund av att bevisläget mot MB inte har förändrats i någondera riktning.

Utgångspunkten är således att MB är på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. För brottsligheten är stadgat fängelse i minst två år. Det är inte uppenbart att skäl för häktning saknas. Tvärtom är det uppenbart att det i detta fall finns en högst påtaglig flyktfara. MB är åtalad för grovt narkotikabrott bestående i hantering av närmare 70 kg amfetamin. Straffskalan för grovt narkotikabrott är fängelse i lägst två och högst tio år. Det aktuella åtalet avser brottslighet som utgör ett led i en organiserad smuggling av stora mängder narkotika från Holland till Sverige. Även med beaktande av Högsta domstolens förändrade praxis avseende påföljder för narkotikabrott, torde MB, om han fälls, riskera att dömas till ett mycket kännbart fängelsestraff (se SOU 2014:43 s. 116 ff.). MB var delgiven kallelse till den huvudförhandling som hölls i hovrätten under 2010, men inställde sig inte till denna. Han saknade laga förfall för sin frånvaro. Han är också delgiven kallelse till den huvudförhandling som skulle ha påbörjats i hovrätten den 30 mars 2015. För att han skulle kunna inställa sig

till denna utan att han med anledning av den europeiska arresteringsordern skulle gripas på vägen hit, har åklagaren genom underhandskontakter sett till att han skulle ha "fri lejd" genom Tyskland och Danmark. Efter att MB genom det nu överklagade beslutet fått avslag på sin begäran att häktningen av honom skulle hävas lät han dock via sin advokat meddela han inte hade för avsikt att inställa sig till huvudförhandlingen (se hovrättens aktbilagor 266 och 268).

Även om det vid den proportionalitetsbedömning som ska göras ska vägas in att MB med anledning av åtalet mot honom suttit häktad med restriktioner närmare ett års tid samt att de läkarintyg han åberopat ger uttryck för att han skulle må dåligt av att vara häktad ens en kortare tid, måste också vägas in att MB är på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott avseende hantering av närmare 70 kg amfetamin med ett straffvärde som torde ligga i den övre delen av straffskalan för grovt narkotikabrott, att han inte är svensk medborgare och att om häktningen nu skulle hävas, även den europeiska arresteringsordern måste återkallas, vilket innebär att han kan röra sig fritt i hela världen och att han därvid inte kan gripas med anledning av det föreliggande hovrättsmålet. Mot denna bakgrund instämmer jag i åklagarens uppfattning att häktningsfrågan och därvid frågan om mindre ingripande tvångsåtgärder är tillräckliga bör prövas vid en häktningsförhandling i hovrätten där MB är personligen närvarande.

Mot bakgrund av ovanstående är det min uppfattning att hovrättens beslut ska fastställas.

Prövningstillstånd

Prejudikatdispens

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Som framgår ovan har Högsta domstolen i NJA 2007 s. 337 och NJA 2011 s. 518, gett vissa allmänna riktlinjer för bedömningen av proportionalitetsprincipens tillämpning vid häktning som pågått under en mycket lång tid respektive vid beslut om häktning i den misstänktes utevaro. Högsta domstolen har dock inte tidigare prövat proportionalitetsprincipens tillämpning vid utevarohäktning som pågått under mycket lång tid. Riksåklagaren har i ett annat mål (Högsta domstolens mål Ö 5880-14) tillstyrkt prövningstillstånd avseende prövning av bl.a. denna fråga. Högsta domstolen har ännu inte tagit ställning till om prövningstillstånd ska meddelas i det målet. Enligt min uppfattning är frågan om proportionalitetsprincipens tillämpning vid

utevarohäktning av intresse ur prejudikatsynpunkt. Jag anser dock att förevarande mål inte är något lämpligt mål för en prövning av denna fråga. MB gör gällande att han inte kan anses på sannolika skäl misstänkt för grovt narkotikabrott. En prövning av om det föreligger sannolika skäl torde dock inte kunna göras med mindre än att Högsta domstolen vid en häktningförhandling tar del av all den mycket omfattande bevisning som åklagaren åberopat till stöd för åtalet. Då frågan om det föreligger sannolika skäl enligt min uppfattning inte är av intresse ur prejudikatsynpunkt avstyrker jag att prövningstillstånd meddelas.

Extraordinär dispens

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 2 rättegångsbalken får prövningstillstånd också meddelas om det finns synnerliga skäl för en sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (s.k. extraordinär dispens).

Vid en genomgång av materialet i detta mål kan jag inte finna att det föreligger skäl för extraordinär dispens.

Bevisning

Till styrkande av sannolika skäl m.m. åberopar jag samma bevisning som åklagaren till stöd för åtalet åberopat i hovrätten (se hovrättens aktbilaga 245). Jag ber dock att få återkomma med slutlig bevisuppgift för det fall Högsta domstolen skulle komma att meddela prövningstillstånd.

Kerstin Skarp

My Hedström

Bilagor

Yttrande av kammaråklagaren Karin Bergstrand med bilagor

Kopia till

Utvecklingscentrum Stockholm

Utvecklingscentrum Malmö

Internationella åklagarkammaren i Stockholm (AM-15771-09)

Kammaråklagaren Karin Bergstrand